

5. Войтенко Р.М. Психологические аспекты болезни и инвалидности: значение в клинике и экспертизе трудоспособности: Методическое пособие. – Таллин: Валгус, 1981. – 43 с.
6. Волянюк Н. Ю. Психологічний супровід професійного розвитку тренера-викладача //Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. - К.: Мілеміум, 2004. - Т. IV. - Вип. 8. - С. 67-74
7. Деркач, М. В. Програма психологічного супроводу розвитку особистості студента з обмеженими можливостями / М. В. Деркач // Збірник наукових праць №60. Серія: Педагогічні та психологічні науки / гол. ред. Потапчук Є. М. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2011. – С. 140–143.
8. Деркач, М. В. Психологічне супроводження студентів вищого навчального закладу / М. В. Деркач // Збірник наукових праць №39. Частина II. / гол. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2007. – С. 201–203.
9. Зверева І.Д. Соціальна робота з людьми з особливими потребами // Практична психологія та соціальна робота. - №6. - 2002.- С. 35-50.

Інна Дембовська

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ В СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вступаючи до закладів вищої освіти, студенти стикаються з низкою проблем, що пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання, з руйнуванням роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій, втрати роками закріплених взаємин, а також з невмінням здійснювати психологічну саморегуляцію власної поведінки та діяльності. Першокурсник має пережити цю зміну обставин, включитися в нові умови і стати їх активним учасником.

На сучасному етапі розвитку суспільства зростає потреба у спеціалістах, здатних до ініціативної, самостійної, творчої професійної діяльності. Особистісне становлення студента є одним із моментів становлення його суб'єктності. Українські психологи (О. В. Киричук, М.Н. Корнев, В.А. Роменець, В.О. Татенко та ін.) відзначають, що саме в період повноліття (18-25 років), на більшу

частину якого припадає студентський вік, закінчується розвиток суб'єктної активності людини й настає час її практичної реалізації. Центральною проблемою особистого життя є здатність чи нездатність особистості стати суб'єктом. Науковці підкреслюють, що освіта є загальною формою становлення та розвитку суб'єктної реальності у часі, історії та у просторі культури. Відтак, важливо зазначити, що становлення суб'єктності майбутнього фахівця у просторі закладу вищої освіти має власну освітню траєкторію, яка включає траєкторію особистісного зростання [1].

На думку Г. К. Радчук, під час навчання у закладі вищої освіти становлення суб'єктності студента проходить, як взаємодія двох розгорнутих у часі процесів: зовнішньо детермінованого професійно-особистісного розвитку, у якому породжуються та реалізуються потреби, мотиви, цілі та завдання і внутрішнього щодо особистості студента. Ідея становлення суб'єктності студента в освітньому просторі полягає в тому, що студент розглядається як носій активності та прагне до розкриття, реалізації та розгортання своїх внутрішніх потенцій. Завдання вищої освіти полягає в тому, щоб створюючи відповідні педагогічні умови, допомогти студенту усвідомити потребу в самотворенні, ініціювати прагнення до саморозвитку [5].

О.В. Білошицький і І.Ф. Бережна стверджують, що суб'єктність студента проявляється в його навчально-професійній діяльності. Основні функції студента як суб'єкта діяльності вони вбачають у:

- самопізнанні (рефлексивна розумова діяльність, усвідомлення себе самостійною, самокерованою особистістю);
 - самореалізації (виявлення, розкриття й опрідметнення своїх сутнісних сил);
 - самоствердженні (усвідомлення себе і ставлення до себе через представлення свого Я іншим людям);
 - самооцінці (зіставлення потенціалу, стратегії, процесу і результату своєї учбово-професійної діяльності та інших);
 - саморегуляції (управління власним розвитком);
 - самоактуалізації (реалізація своїх здібностей і можливостей)
- [2].

На думку Т. О. Ольхової, становлення суб'єктності студента – це цілісний, динамічно розгорнутий у часі і просторі вищої освіти процес розширення ставлень до світу, до себе та іншого, що передбачає перехід від центрованості на собі до ціннісно-конструктивного освоєння і перетворення себе та всього спектру життєдіяльності студента. Рушійною силою становлення суб'єктності виступає ціннісне самовизначення як процес

усвідомленого прийняття студентом сенсу, цілей, ресурсів вищої освіти.

Освітній простір стане чинником становлення суб'єктності студента, якщо буде зорієнтований на професійно-особистісне становлення майбутнього фахівця, що здійснюється з опорою на майбутні досягнення студента з урахуванням його можливостей, прагнень і очікувань та забезпечує ціннісний резонанс сприймання студентом себе та світу.

Підставою становлення суб'єктності є прояв студентом себе як самоорганізованого суб'єкта вільного свідомого вибору і прийняття майбутньої професії як пріоритетної життєвої цінності та оптимальних особистісних шляхів оволодіння нею, суб'єкта власної освітньої діяльності, яка характеризується індивідуальною освітньою траєкторією, продуктивною взаємодією викладача і студентів, розвитком мотивації досягнень, креативним прогнозуванням сценаріїв професійної і життєвої перспектив [4].

Таким чином, відповідно до основних положень суб'єктного підходу становлення особистості студента трактується як безперервний процес саморозвитку перш за все суб'єктних якостей, без яких виконання професіоналом функціональних обов'язків неможливе. Суб'єктність студента проявляється у процесі активації механізмів саморозвитку, самоактуалізації, самовизначення, тобто всім, що пов'язано з ініціативою, надситуативною активністю, креативністю, відповідальністю тощо [1].

На жаль, багато студентів не готові брати на себе відповідальність за свої дії та вчинки, бути справжнім суб'єктом власного життя. Переважаючими особистісними характеристиками майбутніх фахівців виступають: відсутність креативності в навчально-професійній діяльності, формування виконавчої ролі «людина-виконавець», конформізм, недостатній інтерес до соціально значущого результату професійної діяльності, відсутність зацікавленості в удосконаленні. Вплив освітнього простору на професійне становлення та особистісний розвиток студентів детермінований системою їхніх ставлень до цього середовища. Якщо студенти усвідомлюють важливість та цінність навчального процесу, знаходять прийнятні для них форми самовираження, аналізують успіхи та результати власної навчально-професійної діяльності, почуваються комфортно у закладі вищої освіти, то вони відкриті до педагогічних впливів та вияву власної активності у виконанні вимог, подоланні труднощів тощо [3].

Безумовно, незважаючи на всі суперечності, які мають місце у закладах вищої освіти при підготовці майбутніх фахівців, вища школа намагається створити належні соціально-психологічні умови для професійно-особистісного становлення студентів.

Отже, становлення суб'єктності студента у закладах вищої школи – безперервний динамічний процес, пов'язаний з творчістю та прийняттям рішень. Цей процес відображає рівень активності майбутнього фахівця, його відповідальності, вибірковості, інтуїції, конструктивності, ставлення до себе, навчальної та професійної діяльності, виявлення професійно значущих особистісних якостей, що й означає готовність до діяльності. Вдосконалення уміння і навичок самоосвітньої діяльності, досягнення високого рівня творчої самостійності, креативності, внутрішньої свободи, наявності внутрішньої мотивації характеризують студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності. У свою чергу, освітнє середовище вищої школи задає і визначає умови реалізації внутрішніх можливостей становлення суб'єктності.

Таким чином, актуальним, на нашу думку, є формування у студентів таких основних рис характеру, як цілеспрямованість, впевненість, рішучість, активність, самостійність, тобто розвиток суб'єктних якостей, що дасть змогу студентам краще долати труднощі у навчанні, спілкуванні, пошуку нових знайомств, а в подальшому і в професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Адамська З. М. Особливості становлення суб'єктних якостей у студентів – майбутніх психологів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: [зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / ред. С. Д. Максименко]. Т. 10, Ч.5. Київ, 2008. С. 22 - 30.
2. Белошицкий А. В. Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза. *Педагогика*. 2006. № 5. С. 60-66
3. Вовк В. О. Становлення суб'єктності майбутнього фахівця в середовищі вищої освіти. *Наукові записки. Національного університету «Острозька академія» Серія «Психологія»* / ред. кол. І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, Л. В. Засекіна та ін. Острог, 2015. Вип.2. С. 19-28.
4. Ольховая Т. А. Становление субъектности студента университета: автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики и образования». Оренбург, 2007. 45 с.
5. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи: монографія. Тернопіль, 2014. 380 с.